

Toplumsal Yapının İşleyişinde Değerler ve Değer Rölativizmi¹

Dr. Bayram KAHRAMAN
Dicle Üniv. Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü

Özet

Toplumsal yapı, içerisinde eğitim, din, ekonomi ve siyaset gibi kurumların ve bu kurumların farklı öğeleri arasındaki ilişkilerin olduğu sistemdir. Bazı toplumbilimcilere göre toplumsal yapının kurucu öğeleri nüfus, çevre, coğrafi yerleşim, ekonomi, toplumsal sınıflar, eğitim, siyaset, hukuk, aile ve dindir. Toplum hayatında bireylerin nasıl hareket etmeleri gerektiğini değer ve norm sistemleri gösterir. Toplumsal uyum ve bütünleşmenin korunmasında toplumsal değer ve normların varlığı kaçınılmazdır. Ancak, bu değerler toplumdaki topluma olduğu kadar, bireyden bireye de değişik anlamlar kazanabilmektedir. Toplumsal yapının işleyişinde değerleri teorik olarak ele alan çalışmamız değer rölativizmi ile ilgili tartışmalarla son bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Yapı, Aile, Sosyoloji, Değer Rölativizmi

Values and Value Relativism in the Functioning of Social Structure

Abstract

Social structure is a system in which there are regular relations between ethnic, religion, economy, politics and other institutions and the different elements of these institutions. According to some sociologists, the constituent elements of the social structure are population, environment, geographical location, economy, social classes, education, politics, law, family and religion. Systems of value and norm indicate how individuals should act in community life. The existence of social values and norms is inevitable in the protection of social cohesion and integration. However, these values can gain different meanings from individual to individual as well as from society to society. Our study, which theoretically deals with values in the functioning of social structure, concludes with discussions about values relativism.

Keywords: Social Structure, Family, Sociology, Value Relativism.

GİRİŞ

Toplumsal yapı, aile, eğitim, ekonomi, siyaset, hukuk, kültür, din ve değerler gibi toplumsal öğeleri yapıları içinde barındıran, birbirleriyle ilişkili olan bütün bir sistemdir. Marshall, sosyal yapıyı 'sosyal davranışlarda yinelenen kalıplar ve toplumsal sistemin ya da toplumun farklı öğeleri arasında düzenli sıralanışlar' şeklinde açıklar (Marshall, 1999: 802). Bunun yanı sıra, toplumsal yapı genel olarak, nüfus, çevre, yer, ekonomi, eğitim, siyaset, hukuk, aile, din ve sınıf gibi bir takım kurucu ve kalıcı sosyolojik kurumların bir bütünü olarak düşünülmektedir (Oktik, 2006: 217-218).

Aile kurumundan, eğitim, ekonomik düzey ve siyasi düşünceye, üzerinde yaşanan mekândan benimsenen inanç, tutum ve değerlere, sanat, edebiyat, müzik gibi estetik duygu, düşünce yapısına varıncaya kadar birçok maddi ve manevi öğe toplumsal yapıyı oluşturur.

Toplumsal yapı kavramının sosyoloji teorileri içerisinde ağırlıklı olarak iki temel yaklaşımla ele alındığı söylenebilir. Bunlardan birincisi, yapısal-işlevselci kuram, diğer ise çatışmacı veya Marksist kuramdır.

¹ Bu çalışma Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2014 yılında tamamlanan "Diyarbakır'ın Sosyo-Kültürel Yapısı ve Diyarbakır Halkının Toplumsal Kurumlara Bakışı" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

Toplumsal yapıyı tanımlamadan önce, yapısal-işlevselci kuram ile Marksist ve çatışma kuramının tanımlanması gerekmektedir. Buna göre, yapısal-işlevselci kuram, bir olayın nedenlerini ve toplum için yapısal sonuçlarını ele alan görüştür. Marksist ve çatışma kuramı ise, toplumsal sistemleri alt yapı (ekonomi, üretim, sınıf ilişkileri) ve üst yapı olarak iki farklı parçaya ayıran, alt yapının üstyapıyı belirleyici olduğuna dikkat çeken görüştür (Giddens, 2000: 598-602).

Toplumsal yapıyı oluşturan unsurlarla ilgili birbirinden farklı tasnifler yapılmıştır. Bazı çalışmalarda toplumsal yapıyı oluşturan unsurlar fiziki ve kültürel unsurlar olmak üzere iki ana başlık altında ele alınırken, bazı çalışmalarda ise bu unsurlar tek bir başlık altında ele alınmıştır (Gökçe, 2007: 3). Toplumun oluşturan bu unsurlar birbirlerinden bağımsız yapılar olmayıp, etkileşim içinde oldukları kurumlarla belli değerler dizini içerisinde karşılıklı olarak etkileşim içindedirler.

Gökçe, toplumsal yapı kavramından toplumu oluşturan başlıca öğelerin ve bu öğelerin toplumdaki yerleri ve kurumlar arası ilişkilerin anlaşıldığını ifade eder (Gökçe, 2007: 3). Toplumsal yapı ile ilgili araştırmalarda toplumun dış görünüşüyle ilgili fiziki yapı ve birtakım ilişkiler ağını gösteren kültürel yönler esas alınır. Sosyal ilişkiler, statüler, roller ve sosyal değerler kültürel yapıyı; nüfus, yerleşim biçimine göre sosyal yaşamın aldığı şekillerden oluşan köy ve şehir hayatı ise fiziki yapıyı oluşturur (İşçi, 2000: 16).

Toplum içindeki her bir yapı çeşitli işlevleri yerine getirmektedir. Toplumsal yapıda neslin devamı aile kurumu tarafından yerine getirilirken, üretim, tüketim, istihdam vb. konular ise ekonomik sistem tarafından düzenlenir. Bunun gibi toplumdaki diğer kurumsal yapıların birtakım işlevleri bulunmaktadır. Bir bütün olarak toplumsal sistemin devamı, birbirleriyle bağlantılı olan bu yapıların sistemli ve uyumlu olmasına bağlıdır.

Toplumsal hayatın düzenli işleyişi için birtakım norm ve değerlerin olması kaçınılmazdır. Toplumsal kurumlar ve bu kurumların belirlediği toplumsal normlar ve bunlar arasındaki ilişki biçimleri toplumsallaşma süreçlerinde öğrenilir. Toplumdaki maddi ve manevi kültür ise, sosyalleşme yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılır ve toplumun yeni bireylerinin bu kültür öğelerini içselleştirmesi gerçekleşmiş olur. Bireyler toplumsal yaşamın kurallarını ve toplu yaşama ilişkin ortak davranış ve eğilimler böylelikle sosyal öğrenme, paylaşma ve toplumun bir bireyi haline gelme süreçlerini benimserler. Bu yönü ile toplumsal yapı ve kurumlar, bireylere örgütlü bir toplumsal yaşam alanı sağlar (Orenstein'den akt. Kalaycıoğlu, 2006: 7).

Sosyal yapıdaki kurumlar, birimler ve örgütlenmeler birbiriyle ilişki ve etkileşim içindedirler. Her bir unsur, fonksiyonu ile toplumun sürekliliğine, dengeli ve uyumlu bütünlüğüne katkıda bulunur. Dengeli ve uyumlu bir toplum, sosyal yapıyı oluşturan kurumların, örgütlenmelerin ve birimlerin gerek kendi aralarında gerekse, bir bütün olarak yani sosyal yapının kendisiyle kültürel yapı arasında bir uyum, bir denge olan toplumdur (Çelebi, 1985:104). Toplumsal hayatın devamlılığı ve varlığını devam edebilmesi için neslin sürdürülmesi, yeni yetişen genç kuşakların toplumsal normlarla sosyalleştirilmesi, mal ve hizmetlerin üretim ve dağıtımı ve düzeninin sağlanması gibi birtakım zorunlu toplumsal işlevlerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu temel işlevleri yerine getirmek üzere bir araya gelen unsurlar, hep birlikte uyumlu bir bütünlük oluşturarak toplumsal yapıyı meydana getirirler (Gökçe, 2007: 3; Ozankaya, 1996:177).

Toplumsal kurumların etkileri toplumdan topluma ya da aynı toplum içinde farklılıklar gösterebilir. Bununla birlikte tüm toplumlarda ortak olan bazı yönler bulunmaktadır. Bir toplumda birey ve toplum davranışlarını düzenleyen kuralların olmaması, kaos, boşluk, köksüzlük ve ahlaksızlığa yol açar. Değerler, bireysel ve toplumsal hayatı düzenleyen kurumsal yapıların işleyişini düzenleyen, insanların hayatlarına anlam katan ve hangi davranışın iyi-kötü, hangi davranışın doğru-yanlış olduğunu bildiren, ödül, ceza, yaptırım, kıymet takdir etme, meşruiyet kazandırma ve caydırıcılık gibi birçok konuda standart ölçüler sunar (Aytaç, 2002:182).

Aynı toplum içinde birbirinden farklı dünya görüşüne, sosyo-kültürel yapıya sahip insanlar bulunabilir. Farklı hayata bakış açıları, düşünce, tutum ve anlayışlarına sahip grupların gündelik ve sosyal hayata yönelik algı ve tutumları, inanç ve değer anlayışları birbirlerinden farklılık gösterebilmektedir. Aynı şekilde, farklı etnik ve kültürel dokuya sahip toplumlar arasında da büyük farklılıkların görülmesi oldukça doğaldır. Gerek toplum içerisinde, gerekse toplumlar arasında farklılıklar çeşitli açılardan farklılıklar görülebilir. Bu açıdan bakıldığında, burjuva ile işçinin, memur ile köylünün, Avrupalı ile Asyalının, ne ahlâk anlayışları ne de zevkleri aynıdır.

Bireyler, içinde yaşadıkları grup, toplum ve kültürün değerlerini genellikle benimseyerek, bunları muhakeme ve seçimlerinde birer ölçüt olarak kullanırlar. Böylece daha iyi, daha doğru, daha uygun, daha güzel, daha önemli veya daha adil gibi genel yargılara varma imkânı bulurlar Bununla birlikte ahlâk, belirli bir grup içerisinde, her türlü görelilikten uzak olarak kendisini bireylere zorla kabul ettirir. Görelilikten yoksunluk ise, değerler sosyolojisi ile ilgilenenleri zor durumda bırakmaktadır. Zira *değer, onu yaşayan birey için yücelen ve mutlak bir nitelik taşır. Oysa sosyolog, değeri inceleyebilmek için bir görecelik anlayışı ile hareket etmek, böylece onu mutlaklıktan soyutlamak zorundadır.* Üstelik sosyolog, bu incelemesinde kendi toplumsal, kültürel, grupsal ve kişisel değerlerinin etkisinden de sıyrılmak zorundadır (Tolan, 1996: 233-234)

Bireysel ve toplumsal davranışlarımız üzerinde etkili olan geleneksel, dini ve milli/ulusal değerler, eğitim, medya, iletişim, göç ve modernleşme yaygınlaşması ile insanlar farklı kültür çevrelerindeki bireylerle daha kolay ve etkileşime geçmelerine imkan vermektedir.

1. Sosyoloji'de Değer Kavramı

Sosyal bilimler alanında değer kavramı çok geniş bir alanda ele alınıp incelenmiştir. Çok boyutlu bir olgu olan değer kavramı, çeşitli disiplinler tarafından tanımlanmıştır. Her bir disiplin, değer kavramını kendisinin benimsediği yaklaşım çerçevesinde ilgilendiren boyutuyla ele alarak incelemiştir. Yapılan tanımlar incelendiğinde değerlerin doğası/tabiatı, bilişsel, duygusal, bireysel, sosyal ve davranış boyutları ile etki, fonksiyon ve sonuçları üzerinde durulduğu görülmektedir.

Sözlük anlamı olarak *değer*, bir şeye önem kazandıran ölçü şeklinde tanımlanır. Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğüne göre *değer*, "bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, yüksek ve yararlı nitelik" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2011:607). Tutumların araştırılmasında, değerler, insanların etik ya da uygun davranışları ile ilgili olarak hangi davranışın doğru veya yanlış olduğu, neyin arzu edilir neyin kaçınılması gerektiği konusundaki ölçüleri ifade eder. Değerler, toplumsal veri olarak düşünüldüğünde ise güçlü, yarı kalıcı, birleştirici ve bazen belirsiz eğilimleri yansıtır (Marshall, 1999:133-134). Psikolojik yaklaşıma göre ise değer, bir şeyi arzu edilir veya yararlı kılan özellik veya nitelikler; bir toplumda neyin iyi, neyin kötü, doğru veya yanlış, arzu edilir veya arzu edilmez olduğu konusundaki ortak görüş ve standartlar şeklinde tanımlanmıştır (Budak, 2000: 197).

Değerler, bireylerin yaşamında onlara yol gösterici prensipler olarak yer alan ve onları hayatta güdüleyen amaçların sosyal birer temsilcileri; bireylerin doğru-yanlış ayırımına ilişkin belirledikleri inanç standartlarıdır. Bu anlamda değerler, olası olaylar ve sonuçlarla ilgili olarak bireylerin sahip olduğu olumlu ya da olumsuz tutum ve davranışlar üzerinde etkilidir. Değerler inançların "özel bir hali" ve bu özel halin değerlere, sunduğu normatif kalıplar nedeniyle bireyin belirli durumlar ve nesnelere karşısında belirli bir davranış biçimini seçmesine etki etme potansiyeli kazandırmaktadır. Değerler bir konuya yönelik olarak çok derinlerdeki düşünce ve duygular olarak tanımlanabilir ancak davranışlar gözlenebilirken onları yönlendiren değerler gözlemlenmemektedir. Bu anlamıyla değerler, ulaşılması mümkün olan değil, ulaşılma arzusu duyulan "ideal hedefleri" temsil etmektedir (Altıntaş, 2006: 73).

Allport, Vernon ve Lidzey, çalışmalarında değerleri: bilimsel, ekonomik, siyasi, sosyal ve dinî olmak üzere altı temel kategoride incelemişlerdir (Özensel, 2004: 10). Benzer bir şekilde Güngör (1998: 84)

değerleri estetik, teorik, iktisadi, siyasi, sosyal ve dini değerler olmak üzere altı gruba ayırmıştır. Değerler, ayrıca grup ölçekli değerler ve bireysel değerler olarak da tasnif edilebilir (Özensel, 2004: 10)

Sosyolojik olarak değer tanımları, grup veya toplumun, kişilerin, örüntülerin, hedeflerin ve diğer sosyo-kültürel nesnelere önemliliği üzerindeki değerlendirmelere dayanan ölçütlere göre tanımlanmıştır. Kuramcıların birçoğu, değer kavramını çeşitli kavramlarla ilişkilendirerek ele almıştır.

Her bir toplumsal yapının kendi sistemi içinde birtakım değerleri vardır. Çeşitli disiplinler tarafından farklı bakış açılarıyla tanımlanan değerlerin genel özellikleri şu şekilde sıralanmıştır: Beğenilen davranış ve hedefler hakkındaki genel inanışlardır; Gereksinmelerin tersine, iyilik ve kötülük boyutlarını içerirler ve ahlaki bir buyruk ya da 'zorunluluk' bildirirler; Tutumları hem aşar hem de onların aldığı biçimi etkilerler; Eylemleri değerlendirmek, düşünce ve davranışları haklı göstermek, davranışları planlamak, farklı seçenekler arasında bir karar vermek, sosyal etkide yer almak ve benliği başkalarına sunmak için standartlar sağlarlar; Kişi açısından hiyerarşik yapıda olup, taşıdıkları önem bakımından görecelidir ve bu önem kişinin hayatı süresince artabilir ya da azalabilir.

Hogg ve Vaughan, değer sistemlerinin kişiden kişiye, gruptan gruba ve kültürden kültüre değişiklik gösteren ölçütler olarak tanımlar. Rokeach ise, değerlerin ilgiler ve etkinlikler açısından ele alınmak yerine daha çok tercih edilen hedefler şeklinde düşünülmesi gerektiğini ileri sürer ve değerleri *nihai değerler* (örn. eşitlik, özgürlük) ile *araçsal değerler* (örn. Dürüstlük, hırs) şeklinde ikiye kısma ayırır. Bu açıdan bakıldığında değer, bireyin spesifik tutumları ile ilgili sahip olduğu yüksek mertebede olan bir kavram olarak anlaşılmaktadır (Hogg ve Vaughan, 2007: 201).

Özlem, değer kavramını *öznelci ve nesnelci* bakış açılarına göre gruplayarak tanımlamıştır. *Öznelci* değer tanımları kendi içinde birey veya toplum açısından yapılmalarına göre kendi içinde iki gruba ayrılabilir. *Nesnelci* değer tanımlarına göre, değerlerin bir gerçekliklerinin bulunduğu hareket edilir, 'değerlerin' öznenin kendilerini hissetmesinden veya bilmesinden bağımsız olarak var olduğu kabul edilir (2002: 283-284).

Değer kavramı ile ilgili yapılan birçok tanımdan hareketle değerlerin genel özelliklerini şu şekilde sıralanmıştır: Değerler, beğenilen davranış ve hedefler hakkındaki genel inanışlardır; değerler, gereksinmelerin tersine, iyilik ve kötülük boyutlarını içerirler ve ahlaki bir buyruk ya da 'zorunluluk' bildirirler; değerler, tutumları hem aşar hem de onların aldığı biçimi etkilerler; değerler, eylemleri değerlendirmek, düşünce ve davranışları haklı göstermek, davranışları planlamak, farklı seçenekler arasında bir karar vermek, sosyal etkide yer almak ve benliği başkalarına sunmak için standartlar sağlarlar; kişi açısından hiyerarşik yapıda olup, taşıdıkları önem bakımından görecelidir ve bu önem kişinin hayatı süresince artabilir ya da azalabilir (Hogg ve Vaughan, 2007: 201).

Yapılan tanımlar incelendiğinde çok boyutlu bir olgu olan değer kavramının çeşitli açılardan ele alınarak tanımlandığı görülmektedir. Bazı tanımlarda, değerlerin doğası/tabiatı, bilişsel, duygusal, bireysel, sosyal ve davranış boyutları ile etki, fonksiyon ve sonuçları üzerinde durulurken; bazı tanımlarda ise, değerlerin öznelci-nesnelci, normatif ve göreceli oluşları vb. yönleri ile çok geniş bir yelpaze çerçevesinde tanımlanmaya çalışılmıştır. Kuramcıların birçoğu, değer kavramını çeşitli kavramlarla ilişkilendirerek ele almıştır. Bu yönü ile her bir disiplin, bu kavramı kendisini ilgilendiren boyutu ile ele alıp incelediğinden kendisi ile ilgili olmayan diğer yönleri gözardı etmiştir. Bu ve diğer nedenlerden dolayı bu kavramla ilgili genel kabul görececek bir tanım üzerinde ittifak edilememiştir (Güngör, 1998: 13).

Birey, toplum, hukuk ve birçok kurumla doğrudan veya dolaylı irtibatlı olan bu olgunun, işlevsel bazı boyutları esas alınarak veya diğer farklı bir gerçekliğe indirgenerek tanımlanması bilimsel açıdan problem konusudur. Ayrıca, sosyal bilimlerde çok geniş bir alana sahip olduğundan, çalışmamızın sınırları bakımından tanımların hepsine burada yer vermemiz imkânsızdır. Değerin tanımı ile ilgili bir tek tanım vermek yerine, sosyoloji disiplinini ilgilendiren tanımlarına ve konuyla ilgili alt başlıklara yer

vermenin daha anlamlı ve işlevsel olduğunu düşünmekteyiz. Bundan dolayı biz burada çalışmamızın çerçevesi dahilindeki tanımlarını kısaca ele almaya çalışacağız.

Değer, sosyologların çeşitli yaklaşımlarla ele aldığı önemli kavramlardan birisidir. Sosyolojik teorilerin her biri, değer kavramını kendi yaklaşımı doğrultusunda ele almış, sosyal olguları yaptığı tanım çerçevesinde değerlendirmiştir. Toplumu çatışma kuramı bağlamında ele alan yaklaşımların değer anlayışı ile yapısal işlevselci yaklaşımın ve diğer kuramların değer anlayışı bu yönü ile birbirinden farklılık göstermektedir. Sosyoloji disiplininin çeşitli kuramlar bağlamında değer kavramına yaklaşımı, yapı ve toplumsal yapı başlıklarında altında ele alınmıştır. Bu bölüm altında kavramsal açıdan sosyolojide değer nasıl tanımlandığı, kavramın içeriği, inanç, tutum, değer ve normların fonksiyonları üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Hogg ve Vaughan, değer sistemlerinin kişiden kişiye, gruptan gruba ve kültürden kültüre değişiklik gösteren ölçütler olarak tanımlar (Hogg ve Vaughan, 2007: 202). Marshall, toplumsal veri olarak değer kavramı denildiğinde güçlü, yarı kalıcı, birleştirici ve bazen belirsiz eğilimleri içerdiğini belirtir (Marshall, 1999:134-145)

Sosyolojik anlamda değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi işleyiş ve varlığını sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli olarak kabul ettikleri ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlâki ilke veya inançlara denir. Bu yönü ile değerler, sosyal hayatı şekillendiren, belirleyen temel unsurların önemli bir kısmını oluştururlar. Toplum içerisinde tutum ve davranışlar, eylemler, duygular, fikirler, kişiler, gruplar, amaçlar ve araçlar tümüyle değerlere göre daha "iyi", "kötü", "daha iyi", "daha doğru", "daha kötü", "daha adil"...vb. biçimlerde değerlendirilmeye tabi tutulur ve mukayese edilir (Kızılcık ve Erjem, 1994: 99).

Özensel (2004: 2), bir toplumun yapısının analiz edilebilmesi için, o toplumsal yapıdaki, kurumların, süreçlerin ve rollerin bilinmesi gerektiğini bunu sağlamlarının yolunun da bireylerin sosyal davranış kalıplarının ve kültürel öğelerinin sosyolojik incelemeye tabi tutularak olabileceğini belirtmektedir. O'na göre böyle bir sosyolojik incelemenin sağlan bir temele oturmasını sağlayacak en önemli unsurun ise araştırma yapılacak toplumun değer yargılarının bilinmesi olduğunu belirtir.

Sosyolojide değerler; bir sosyal grup veya toplumun varlık, birlik ve devamlılığını sürdürmesi için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; toplumun ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke ve inançlar sistemi anlaşılmaktadır. Toplum açısından değer, diğer bir tanımla, "bir sosyal grubun veya toplum üyelerinin çoğunluğu tarafından uygun ve gerekli oldukları kabul edilen, aynı üyelerin ortak duygu, düşünce, amaç ve çıkarlarını yansıtan, genelleştirilmiş ilke ve inanç(lar)dır. Bu anlamıyla değer; grupların veya toplumların arzu edileni ve edilmeyeni, beğenileni veya beğenilmeyeni, doğru olanı ve doğru olmayı belirleyen temel standardı veya standartlarıdır (Özlem, 2002: 283).

Fichter'e göre toplumsal değerleri incelerken üç öge üzerinde durulması gerektiğini vurgular: a. Bizatihi bir değer olan nesnenin kendisi, b. Nesnenin sosyal gereksinimleri karşılama kapasitesi, c. insanların bu nesneyi tatmin vermesi ve tatmin verme kapasitesinden dolayı takdir etmesi. Toplumsal değerlere bu üç ögenin özelliğine göre bakıldığında; değerler, kültür ve topluma anlam ve önem veren ölçütlerdir, toplum üyeleri tarafından paylaşılır ve kişilerin çoğunluğu bu değerler üzerinde uzlaşmıştır. Değerler herhangi bir bireyin yargısına bağlı değildir ve çoğunluk tarafından ciddiye alınır. Ayrıca, toplumu oluşturan bireyler bu değerleri ortak refahın korunması ve sosyal gereksinimlerin karşılanması ile birlikte görür. Kişiler, kabul edilen yüce değerler için özveride bulunur, dövüşür ve hatta ölebilirler (Fichter, t.y.: 142).

Değerler her toplum için davranışları ve yaşam tarzlarını belirleyici niteliktedir. Bu değerler toplum üyeleri tarafından paylaşılmakta, toplumun iyiliği ve ortak fayda için lüzumlu görülmektedirler. Değerler davranışlara yön ve şekil verirler, ancak, insanlar kabul ettikleri değerler her zaman davranışlarıyla göstermeyebilir, kimi zaman, değerlere aykırı hareket edebilirler (Aytaç, 2002:184).

Değerler, toplumun çoğu tarafından benimsediklerinden uzun sürelidir ve yavaş değişirler. Bu anlamda değerler, göreceli olarak bireylerin ve toplumların kişilik eğilimleri ve kültürel özellikleriyle uyuşan bir yapıya sahiptirler (Berry vd., 2002: 59).

Seyyar (2007: 854), değerlerin sosyal gelişme sürecinde toplum tarafından oluşturulup korunduğunu ve sosyal hayatımızın vazgeçilmez toplumsal birikimleri olduğunu belirtir. Sosyolojide değer denilince, belli bir toplumda veya sosyal grupta fertlerin müspet tepki gösterdikleri düşünce, kural veya uygulamaların akla geldiğini vurgular.

Kilby, değerlerin bireysel ve sosyal yönden hayatımızı her yönden etkilediğini, bu yönü ile her gün tecrübe ettiğimiz gerçekliğin önemli bir parçası olduğunu, davranışlarımıza yön verdiğini, beşeri varoluşun anlamına katkıda bulunduğunu belirtir. Bu yönü ile değerler, bazı motivasyonları oluşturmada, nesnelere kavramada ve düşünmede bize yardımcı olur, hayatımızın her kademesinde ve tercihlerimizde (eş, arkadaş, meslek ve grup) iş başındadırlar. Kaliteli bir hayatın nasıl olması gerektiğini, bağlılıklarımızın kimlere ve hangi şartlarda olacağını hatta nasıl ve ne uğurda öleceğimizi bile değerler belirlemektedir (Kilby'den akt. Özensel, 2004: 9).

Birey içerisinde yetiştiği ya da yeni dâhil olduğu topluma uyum sağlama sürecinde çevresinin tavır, davranış ve tepkilerini gözlemlemektedir. Sosyal aktörün iyiyi, güzeli, kötüyü, doğruyu, yanlış, kutsalı, dünyevi olanı, yasak olanı ve olmayanı öğrenmesi sosyalleşme süreci şeklinde tanımlanmaktadır. Birbiriyle bütünlük oluşturan inanç, düşünce ve davranışların öğrenilmesi sonunda birey toplumun uyumlu bir parçası haline gelebilmektedir (Aytaç, 2002: 182-183).

İnsanın insan gibi hareket ederek iyiyi ve mutluluğa ulaşabileceğini belirten İbn Miskeveyh, değerlerin ancak bir toplum içinde olursa bir anlamı olacağını vurgulayarak, değerlerin toplumsal boyutuna dikkat çekmiştir. İnsanın mükemmel bir insan olabilmesi için sosyal bir ortamda yaşayarak, birbirine yardımcı olarak değerleri öğrenebileceğini ve yaşatabileceğini aksi takdirde değerlerin önemli bir yanının eksik olacağını ifade etmiştir (De Boer, 2001: 160).

Değerler bir taraftan toplumun denetlenmesini sağlayan en önemli öğelerden biriyken diğer taraftan sosyo-kültürel olgulara anlam vermektedirler. Dolayısıyla sosyoloji çalışmaları aile, siyaset, ekonomi gibi konuları incelerken sadece makro teorilerden faydalanmamalı bunun yanında inanç, değer, norm ve tutumlarda göz önünde bulundurulmalıdır (Özensel, 2004: 2).

Sosyolojide değerler; bir sosyal grup veya toplumun varlık, birlik ve devamlılığını sürdürmesi için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; toplumun ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke ve inançlar sistemi anlaşılmaktadır. Toplum açısından değer, diğer bir tanımla, "bir sosyal grubun veya toplum üyelerinin çoğunluğu tarafından uygun ve gerekli oldukları kabul edilen, aynı üyelerin ortak duygu, düşünce, amaç ve çıkarlarını yansıtan, genelleştirilmiş ilke ve inanç(lar)dır. Bu anlamıyla değer; grupların veya toplumların arzu edileni ve edilmeyeni, beğenileni veya beğenilmeyeni, doğru olanı ve doğru olmayanı belirleyen temel standardı veya standartlarıdır (Özlem, 2002: 283).

Değer, sosyologların çeşitli yaklaşımlarla ele aldığı önemli kavramlardan birisidir. Sosyolojik teorilerin her biri, değer kavramını kendi yaklaşımı doğrultusunda ele almış, sosyal olguları yaptığı tanım çerçevesinde değerlendirmiştir. Toplumu çatışma kuramı bağlamında ele alan yaklaşımların değer anlayışı ile yapısal işlevselci yaklaşımın ve diğer kuramların değer anlayışı bu yönü ile birbirinden farklılık göstermektedir.

Sosyolojik anlamda değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi işleyiş ve varlığını sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli olarak kabul ettikleri ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlara denir. Bu yönü ile değerler, sosyal hayatı şekillendiren, belirleyen temel unsurların önemli bir kısmını oluştururlar. Toplum içerisinde tutum ve davranışlar, eylemler, duygular, fikirler, kişiler, gruplar, amaçlar ve araçlar

tümüyle değerlere göre daha “iyi”, “kötü”, “daha iyi”, “daha doğru”, “daha kötü”, “daha adil”... vb. biçimlerde değerlendirilmeye tabi tutulur ve mukayese edilir (Kızılcelik ve Erjem, 1994: 99).

2.Toplumsal Yapıda Değerlerin Fonksiyonu

Toplumsal hayatı oluşturan maddi ve manevi unsurlar birbirinden bağımsız olmayıp, birbirleri ile karşılıklı ilişkileri bulunmaktadır. Bu yönü ile toplumun sahip olduğu inanç ve değerler, sanat, edebiyat, musiki gibi estetik duygular aile kurumundan eğitime, ekonomik yapıdan siyasal düşünceye varıncaya kadar birçok alanda etkili olmaktadır.

Her toplumun mutlaka kendine özgü birtakım değer ve normları vardır. Yapılan çalışmalarda değer sistemlerinin kişiden kişiye, gruptan gruba ve kültürden kültüre değişiklik gösterebileceği üzerinde durulmaktadır. Bunun yanı sıra, bütün toplumların kabul edebileceği ve onaylayacağı bazı ortak evrensel değerler konusunda da tartışmalar her geçen gün devam etmektedir.

Her toplumda uyulması gerekli olduğu belirtilen birtakım kurallar vardır. Sanayi toplum yapısının yaygınlaştığı günümüzde, geleneksel toplum yapıları yerini sürekli değişim ve dönüşümün yaşandığı dinamik bir toplum yapısına bırakmıştır. Modern toplumsal yapılar, beraberinde birçok yeni problemlerin de yaşanmasına sebep olmuştur.

Bir sosyal grubun veya toplumun kendi işleyiş ve varlığını düzenli bir şekilde sürdürebilmesi, için üyelerinin çoğunluğunun ‘doğru’, ‘yanlış’, ‘yapılması gerekli’ ve ‘yapılması yasak’ olarak kabul ettikleri ortak duygu, düşünce, amaçlarını yansıtan genelleştirilmiş temel ahlâki ilke veya inançlarının varlığına bağlıdır. Bu yönü ile değerler, sosyal hayatı şekillendiren, belirleyen temel unsurların önemli bir kısmını oluştururlar. Toplum hayatı, içinde var olan aile, eğitim, ekonomi ve siyaset gibi temel kurumların varlığını bağlıdır. Bu kurumsal yapıların varlığı ise, her bir kurumun kendi sistem ve işleyişini düzenlediği, üzerinde ittifak edilen birtakım norm ve değerlerin mevcudiyetini gerekli kılmaktadır.

Değer kavramı, birey ve toplum davranışlarının düzenlenmesinde en önemli toplumsal kurumların başında yer alır. İnsanların etik ya da uygun davranışları ile ilgili olarak hangi davranışın doğru veya yanlış olduğu, neyin arzu edilir neyin kaçınılması gerektiği konusunda ölçüler verir (Marshall, 1999: 133-134). Bir toplumdaki aile kurumundan siyaset kurumuna, eğitim ve öğretim hayatından ekonomik sisteme varıncaya kadar hayatın hemen hemen tüm alanlarını düzenleyen, yapılması ve yapılmaması gerekenleri belirleyen bir sistemdir.

Değerler, kurumlar ve gruplar vasıtasıyla benimsenmektedirler. Kurumlar, âdetler, örfler, görenekler, aile, din, ahlâk, hukuk, eğitim, öğretim, ekonomi vb. birimler toplum bireylerinin benimsemiş olduğu değerlerden güç kazanırlar. Bu kurumların her birinin kendilerine has değerleri olmakla birlikte, diğer kurumların değerleriyle de karşılıklı etkileşim içindedirler (Kızılcelik, Erjem, 1994: 99; Özensel, 2004: 8).

İçerisinde etnik, dini, iktisadi, siyasi ve diğer kurumların ve bu kurumların farklı öğeleri arasındaki düzenli ilişkilerin olduğu sistem toplumsal yapı olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal yapıyı oluşturan unsurların karşılıklı etkileşimi ve bireylerarası ilişkilerden ortaya çıkan bütünden oluşmaktadır. Toplumsal yapıyı oluşturan bileşenlerin normlar, değerler ve toplumsal rollerden oluşan bir örüntüye sahiptir (Marshall, 1999: 804).

Toplumsal hayat tarzları, söze dökülmeyen, gerçekliği sorgulanmayan kurallar, rutinler, kabuller, beklentiler, yasalar ve meşrulaştırmalarla şekillenir. Toplumsal yapıyı oluşturan sistemlerin etkin bir şekilde devam etmesi, değerlerin varlığıyla doğrudan ilişkilidir. Birey ve toplum, hukuk ve birçok kurumsal yapı değerlerle doğrudan veya dolaylı bir şekilde irtibatlıdır. Değer ve norm sistemleri, toplum hayatında bireylerin nasıl hareket etmeleri gerektiğini gösterir. Toplumsal uyum ve bütünleşmenin korunmasında toplumsal değer ve normlar hayati bir öneme sahiptir (Çayır, 2012: 89). Toplumsal hayatın uyumu toplumun asgari düzeyde bile olsa bazı ortak değerler etrafında birleşmesi

ile mümkündür. toplumsal hayatı düzenleyen değerlerden tamamen yoksun bir toplumda kaos, başı boşluk, köksüzlük ve ahlaksızlık hakim olur.

3. Değer Rölativizmi

Değerler rölativizmi ile ilgili çalışmalarda değerler, bireylerin düşünce, tutum, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıktığı, toplumsal bütünselliğin ayrılmaz bir ögesini oluşturduğu kabul edilir. Bir toplumun yaşamında, her şey değerlere göreli olarak algılanır ve diğerleriyle karşılaştırılır. Bireyler, içinde yaşadıkları grup, toplum ve kültürün değerlerini genellikle benimseyerek, bunları muhakeme ve seçimlerinde birer ölçüt olarak kullanırlar. Böylece daha iyi, daha doğru, daha uygun, daha güzel, daha önemli veya daha adil gibi genel yargılara varma imkânı bulurlar (Tolan, 1996: 233).

Küreselleşmeyle birlikte yaşanan modernleşme, bireylerin geleneksel kimliklerini eleştiriye tabi tutmaya başladıklarını, dünyaya yayılan kültürel öğelerin etkisiyle de kendi kültüründen uzaklaşarak bir dünya vatandaşı olmaya yönelme eğilimi başlamıştır (Yanmış & Kahraman, 2013: 120).

Teknolojik alanda yaşanan gelişmeler ve küreselleşme, kendileri gibi olmayan 'öteki'lerle karşılaşmayı zorunlu hale getirmiştir. Farklı toplum ve kimlik yapılarıyla kurulan etkileşim, birçok alanda olduğu gibi toplumsal yapıların değer anlayışlarında karşılıklı olarak değişim ve dönüşüme sebebiyet vermektedir.

Gelenek, ideoloji veya dinin baskın olduğu toplumlarda farklı kimlik yapılarıyla karşılaşma olağan bir durum olmadığından, bu tür kapalı toplumlarda mevcut kimlik yapılarına alternatif kimliklerin, geleneksel değerlerden sapma davranışlarının ortaya çıkması beklenen bir durum değildir (Türküne, 2012: 24).

Tüm toplumlarda bireyler toplumsal yaşamın kurallarını ve toplu yaşama ilişkin ortak davranış ve eğilimleri öğrenme, paylaşma ve toplumun bir bireyi haline gelme süreçlerini yaşarlar. Bu süreçler, toplumdan topluma farklılık gösterse de tüm toplumlarda ortak olan bazı unsurları görmek mümkündür. Ancak, yapıyı oluşturan unsurlar toplumsal kültüre bağlı olarak farklı toplumlarda farklı nitelikler kazanırlar. Dolayısıyla, her toplumda farklı özellikler ve toplumsal yapıyı oluşturan öğeler arasında o kültüre özgü farklı ilişki biçimleri oluşur (Kalaycıoğlu, 2006: 7).

Değerlerin rölativizmi ile ilgili tartışılan konuların başında değerlerin öznelliği ve nesnelliği sorunu gelmektedir. Değerlerin rölativizmi bağlamında neyin değerli olduğu? Değerin ve değerli olanın kime ve hangi ölçüye göre belirlendiği? Değerli olanın bizzat değer objesinin kendisinden mi kaynaklandığı? Olumlu veya olumsuz değerlerin hangi yüklemelerin bir sonucu olarak anlam bulduğu? soruları sıklıkla sorulmaktadır.

Felsefe tarihinde rölativizmin ilk temsilcileri olarak kabul edilen Sofistler, insanı merkeze alan öznelci bir felsefe tipinin de habercileri sayılırlar. Sofistlerin her ne kadar değerler sorunu üzerinde durmadıkları ifade edilirse de yine de onların değerleri insana ait yüklemeler, öznenin şeylere atfettiği nitelermeler saymaları nedeniyle öznelci değer anlayışın ilk öncülüğünü yapmışlardır (Özlem, 2002: 284).

Bir şeyin kendi değeri, kişilere göre farklılık gösterecek bir durum değildir. Ne var ki o şeye yüklenen değer, onun anlamı ya da önemi kişiden kişiye farklılık gösterebilir. Örneğin siyasal görüşleri ya da mensup olduğu dinsel veya etnik grup nedeniyle benim değersiz bulduğum bir kitap, bir başkası için çok değerli olabilir. Burada göreli olan, kişiden kişiye değişen değer ikincisi, ona yüklenen veya biçilen değerdir, yoksa o şeyin kendi değeri değildir (Tepe, 2002: 348).

Değer algıları ve değerlerin insanlar nezdindeki etkileri zaman içinde çeşitli durumlara göre değişiklik gösterebilir. Değerler, arkalarında toplumun desteği olduğu müddetçe bireyin hayatında daha kuvvetle yer eder, fakat bu destek zayıflayınca, değerler de değişmeye ve yozlaşmaya başlar. Buradan her birey içinde yaşadığı toplumun kendisine sunduğu değerlerle yoğrulmakta olduğu

anlaşılmaktadır. Değerler, toplumdan topluma olduğu kadar, bireyden bireye de değişik anlamlar kazanabilir (Küken, 2002: 70).

Erdem (2005: 38-39), değer rölativizmi konusunda ele alınan öznel ve nesnel tartışmalarını üç başlık altında ele almıştır:

a. Öznelci Yaklaşım: Bu yaklaşıma göre değerlerin kaynağı bizzat insanın kendisidir. Nesnelere, olaylara ve varlıklara değerlerini yükleyen insandır. Kant'ın dediği gibi, "insan zihni kendi yasalarını nesnelere dünyasına dikte eder, yerleştirir". Şayet biz olmasaydık, o varlıklarla bir ilişki içine girmeseydik ve onlara bir değer biçmeseydik, onlar fark edilemeyen birer varlık olurlardı. Bu nedenle, değerler farklı kültür grupları ve kişilere göre değişik anlamlar yüklenmiştir. Bir sanat eseri, bir grup için çok yüksek bir sanat değeri taşıyarken, aynı eser, bir başka grup için hiçbir şey ifade etmeyebilir veya çok iğrenç olarak kabul edilebilir. Birilerinin içtenlikle iyi olarak nitelendirdiği bir davranışa, başkaları çok kötü bir davranış nazarıyla bakabilirler. Çölde susuzluktan ölmek üzere olan birisi için bir litre su, o kişi için o anda bir kilo gram altından daha değerlidir" (Erdem, 2005: 38).

Değerlerin öznel oluşu ile ilgili olarak Pascal, Pirenelerin öbür yanında (İspanya'da) doğru olan bir değer ya da doğru olarak kabul edilen bir değer, Pirenelerin bu yanında (Fransa'da) yanlış olabileceğini, dolayısıyla değerlerin öznel olduğunu, kişiden kişiye, toplumdan topluma değişebileceğini vurgular (Uysal, 2003: 54). Pascal'ın verdiği bu örnek, geleneksel toplumlarda sosyo-kültürel yapıların farklılaşmasıyla değerlerin değişebileceğini göstermektedir. Ancak, günümüzde bunun değiştiği, özellikle küreselleşmenin etkisi ile farklı kültürel değerlerin yerini tek tip değerlere bıraktığı görülmektedir.

b. Nesnelci Yaklaşım: Bu yaklaşımda değerli olan bizzat değer objesinin kendisidir: nesne, obje değerini kendi içinde taşır. Adalet, iyilik, güzellik, doğru bir davranış vb. gibi değerlerin kendileri bizzat değerlidir. Bunlar mutlak olarak doğru ve değerlidir. "Adam öldürmek kötüdür" şeklindeki bir ahlâki yargı, tıpkı "bir dörtgenin iç açıların toplamı 360 derecedir" ile "deniz seviyesinde su yüz derecede kaynar" yargısı kadar nesnel içerikli bir yargıdır" (Erdem, 2005: 39).

Sokrates, değerlerin nesnel olduğunu ve değerler hakkında insanlar arasında bir görüş birliğinin olduğuna inanıyordu. Doğruluk, adalet, cesaret, cömertlik vb. kavramlar ya da değerler hakkında insanlar başta farklı şeyler dile getirirler de, aynı şeyleri dile getirdikleri anlaşılacaktır. Ona göre, adalet diye, doğruluk diye bir şey vardır ve bunlar insanların duygu ve eğilimlerinden bağımsız olarak vardır. Platon da aynı düşünceyi daha büyük bir kararlılıkla ve daha net olarak ortaya koymuştur. Ona göre değerler herhangi bir kimsenin kanısından ve eğiliminden bağımsızdır ve mutlak olarak mevcuttur. Değerler, mutlak anlamda doğru ya da yanlıştır. Bir ahlâki yargı, örneğin "adam öldürmek kötüdür" yargısı, "iki kere ikinin dört ettiği" kadar kesin ve nesnel bir yargıdır. Çünkü bu tür yargıların konusunu oluşturan gerçekler, nesnel gerçeklerdir. Bazı filozoflar ise, ahlâki değerlerin, ahlâki doğruların toplumdan topluma, çağdan çağa, hatta kuşaktan kuşağa değiştiği kanaatinde (Uysal, 2003: 55).

Nesnelci değer anlayışını savunan filozoflara göre, değerler varlığa bağlı olduğu için kültürden kültüre, zamandan zamana değişmeyeceğini, bundan dolayı evrensel ve genel-geçer oldukları kabul edilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Sokrates, Platon ve Aristoteles çok net bir şekilde değerlerin genel-geçer olduğunu ilan etmişlerdir. Bu görüşün karşısında olan yaklaşımı savunanlar ise, daha çok yararlı değer anlayışını benimsemişlerdir. Bu düşünürler değeri hem özne üzerine kurmakta hem de onun koşullara göre değiştiğini kabul etmektedirler. Sofistler ise, değer sahasında sana göre bana göre değişen bir değer anlayışını yani rölativizmi savunmuşlardır. Hatta onlardan bir kısmı açıkça toplumsal değerleri ve gelenekleri tümünden reddetmişlerdir (Önal, 2006: 58-59).

c. Uzlaştırıcı Yaklaşım: Bu yaklaşımı savunanlara göre salt manada değerleri, ne doğrudan nesnelere ve olaylara, ne de öznelere bağlamaktadır. Bunlara göre değer, hem nesnel, hem de öznel bir yanı

vardır. Düşünürlerin çoğunluğu, değerlerle ilgili uzlaştırıcı yaklaşımı savunmaktadır” (Erdem, 2005: 39).

Uzlaştırıcı yaklaşıma göre değerler, ne salt olarak nesnelere ya da olayların bir özelliğidir, ne de salt anlamda insanlar tarafından üretilmiştir. Bu durumda, değerli bir şeyin hem nesnel, hem de öznel bir yanı vardır. Örneğin altın, değerli bir madendir. Ancak altın, özü gereği değerli bir madendir. Değeri ona bizim tarafımızdan yüklenmiş bir özellik değildir. Bu, onun değerinin nesnel yanısıdır. Ancak altının nesnel olarak değerli oluşu başka varlıklar için değil, bizim için, insan için değerli ve anlamlıdır. Onu değerli gören biziz. Bu da onun değerinin öznel yanını gösterir (Uysal, 2003: 55).

Değerlerin hem nesnel hem öznel özelliklere sahip olduğunu savunanlar, iyi olan şeylerin, bizim seçtiğimiz arzu ve tercih ettiklerimiz olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla ilgili olarak Spinoza şöyle demektedir: “Biz, bir şeyi iyi olduğu için arzu etmemekteyiz, aksine onu, arzu ettiğimiz için, o şey iyidir.” Burada yine kısmen öznelci ve nesnelci yaklaşımlar karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bazıları değeri meydana getiren nesne, bazıları da arzu etme ve tercih üzerinde durabilirler. Ancak herkes, bu iki etkenin birbirinden ayrılmadığını: fakat sonuçta değer, değeri olan nesneden çok, onu değerli bulan özne, onun duyguları ve arzuları, alakaları üzerine dayandırılmaktadır. Bu görüşte dikkat çeken husus, değerlerin değerlendirilmesinin tercihine, seçimine bırakılmış olması, onları kısmen de olsa bir rölatifliğe götürmektedir (Erdem, 2005: 41).

SONUÇ

Aile kurumundan siyasete, ekonomik yapıdan eğitime varıncaya kadar her bir toplumsal yapının kendine özgü birtakım kuralları, etkileşim örüntüsü, standart normları bulunur. Birçok öğeden oluşan toplumsal yapının devamlılığı, her bir kurumsal yapının tek başına kendi içinde tutarlı ve işlevsel olmasının yanı sıra, yapıyı oluşturan diğer unsurlarla da uyumlu olmasına bağlıdır. Bir toplumun ahenkli ve sağlıklı olarak varlığını devam ettirebilmesi, toplumu oluşturan bu kurumsal yapıların işlevlerini yerine getirmeleri ve birbirleri ile uyumlu çalışmaları ile mümkündür.

Toplumu oluşturan bireylerin, etnik ve dini grupların, birey, grup ve kurumsal yapıların sosyal statü ve birbirleriyle olan ilişkiler bütünü, toplumsal yapıyı oluşturur. Toplumsal düzenin olması için, insan davranışlarının temellerinin resmi veya resmi olmayan bazı kurallar tarafından belirlenmesi gereklidir. Toplumsal hayatı düzenleyen birtakım kurallar bulunmazsa, toplumda kaos ortaya çıkar

Modernleşme ve küreselleşme süreci ile birlikte herkese dayatılan Batı medeniyeti, bireysel ve toplumsal hayat tarzlarını birçok açıdan etkilemiş, özellikle aile ve toplumsal hayatla ilgili birçok krizin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yalnızca maddi ve teknolojik gelişmeleri önemseyen çağdaş medeniyet anlayışı, insanların daha çok bireyselleştirip yalnızlaştırdığı gibi, hayatı daha da anlamsızlaştırmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde bir taraftan ekonomik gelişme, sanayileşme, şehirlere göç, kötü şehirleşme, hızlı nüfus artışı, ekonomik bunalım, geçim sıkıntısı, dengesiz gelir dağılımı ve işsizlik gibi çok yönlü sorunlar yaşanırken; diğer taraftan gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan tüm olumsuzluklar, gelişmekte olan toplumları etkilemiştir.

Toplumsal yapının çekirdeğini oluşturması bakımından aile kurumunun diğer toplumsal kurumlara nazaran daha da önemli olduğu sonucuna varabiliriz. Aile yapısı her yönüyle ne kadar sağlıklı ve güçlü bir yapıya sahip olursa, toplumsal yapının diğer unsurları da o kadar sağlıklı olur. Aile kurumunu şekillendiren en önemli hususların başında ise değerler gelmektedir. Değerler, birey ve toplumları ayakta tutan, hayatlarına anlam katan, inandıkları, bağlandıkları ve uğruna yaşadıkları bir şeylerin olması bu yönü ile gereklidir. Değer ve norm sistemleri, toplum hayatında bireylerin nasıl hareket edeceğini gösterir. Toplumsal hayatın uyumu toplumun asgari bile olsa bazı ortak değerler etrafında birleşmesi ile mümkündür. Değerlerden tamamen yoksun bir toplumda kaos, boşluk, köksüzlük ve ahlaksızlığa yol açar. Bu bakımdan toplumun her kesimi tarafından benimsenen ve içselleştirilen ulusal ve evrensel değerlerin kökleşmesi için çok ciddi çaba sarf edilmelidir.

KAYNAKÇA

Altıntaş, Fusun Çınar(2006), *Bireysel Değerlerin Örgütsel Adalet ve Sonuçları İlişkisinde Yönlendirici Etkisi: Akademik Personel Üzerinde Bir Analiz*, Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 2 s.72-84.

Aytaç, Ömer (2002), *Sosyoloji Bir Giriş Denemesi*, Üniversite Kitabevi, Elazığ.

Berry, John W., Poortinga, YPE H., SEGALL, Marshall H., DASEN, Pierre R. (2002) *Cross-Cultural Psychology Research and Applications*, Second Edition, Cambridge University Press, New York.

Budak, Selçuk (2000), *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Çayır, Celal (2012), *Sosyo-Psikolojik Açından Dini Sosyalleşme Üzerine Bir Araştırma*, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt 14, sayı 2, 2012, s.87-131.

De Boer, Tjitze J. (2001), *İslam'da Felsefe Tarihi*, çev. Yaşar Kutluay, Anka Yayınları, İstanbul.

Erdem, Hüsamettin (2005), *Ahlak Felsefesi*, 4. Baskı, Hü-Er Yayınları, Konya.

Fichter, Joseph (t.y), *Sosyoloji Nedir?*, çev: Nilgün Çelebi, Toplum Yayınları, Konya.

Giddens, Anthony (2000), *Sosyoloji*, Ayraç Yayınevi, Ankara.

Gökçe, Birsen (2007), *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*, Savaş Yayınevi, Ankara.

Güngör, Erol (1998), *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*, Ötüken Yay., İstanbul.

Hogg, Michael A. ve Vaughan, Graham M. (2007), *Sosyal Psikoloji*, çev. İbrahim Yıldız-Aydın Gelmez, Ütopya Yay., Ankara.

İşçi, Metin (2000), *Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme*, Der Yayınları, İstanbul.

Kalaycıoğlu, Sibel (2006), *Toplumsal Yapı: Toplumsal Kurumlar, Gruplar ve Toplumsal Değişme*, Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Edit: Mehmet Zencirkıran, Nova Yay., Ankara.

Kızılçelik, Sezgin ve ERJEM, Yaşar (1994), *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*, Atilla Kitabevi, Ankara.

Küken, Gülnihal (2002), *Değerlerimiz*, Us Düşün ve Ötesi Dergisi, 6.sayı, Kış 2001/2002 s.65-81

Marshall, Gordon (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev., Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Oktik Nurgün (2006), *Yapı ve Değişme Araştırmalarında Arayışlar*, Felsefe ve Sosyal Bilimler, Muğla Üniversitesi Felsefe ve Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirileri, Editör: Kubilay Hoşgör, Vadi Yayınları, Ankara

Ozankaya, Özer (1996), *Toplumbilim*, 9. basım, Cem Yay, İstanbul

Önal, Mehmet (2006), *Değer*, Felsefe Ansiklopedisi (Edit: A. Cevizci), Cilt: 4, s.51-62, Ebabel Yayınları, Ankara

Özensel, Ertan (2004), *Türk Gençliğinin Değerleri (Liseli Gençlik Üzerine Bir Araştırma)*, Sakarya Ü., Sosyal Bilimler Ens., Sosyoloji Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya.

Özlem, Doğan (2002), *Değerler Sorununda Nesnelcilik/Mutlakçılık ve Öznellik/Rölativizm Tartışması Üzerine*, Bilgi ve Değer Sempozyumu Bildirileri, Editör Ş. Yalçın, Vadi Yayınları, Ankara.

Seyyar Ali (2007), *İnsan ve Toplum Bilimleri Terimleri*, Değişim Yayınları, Sakarya.

TDK (2011), *Türkçe Sözlük*, haz: Ş.H. Akalın vd., 11. Baskı, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.

Tepe, Harun (2002), *Değerler ve Değer Bilgisi*, Bilgi ve Değer Sempozyumu Bildirileri, Edit.: Ş.Yalçın, Vadi Yayınları, Ankara

Tolan, Barlas (1996), *Toplum Bilimlerine Giriş*, , 4.Baskı, Murat Yayınları, Ankara

Uysal, Enver (2003), *Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsani Erdemler-İslâmî Erdemler*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 1, s. 51-69.

Yanmış, Mehmet & Kahraman, Bayram (2013), Gençlerin Dini ve Etnik Kimlik Algısı: Diyarbakır Örneği, Sakarya Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2, Yıl: 2013, ss.117-155.